

ДОКЛАД

С АНАЛИЗ И ПРЕПОРЪКИ ОТНОСНО ИЗПОЛЗВАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ МЕТОДИ ЗА РЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ В БЪЛГАРИЯ С ФОКУС ВЪРХУ СЕМЕЙНИТЕ СПОРОВЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Резюме на проект „Съдебната реформа под лупа II“, Дейност 1 и доклада по Д1

1. Резюме на постигнатото в рамките на „Съдебната реформа под лупа“.
2. „Съдебната реформа под лупа II“ – резюме на цели и основни дейности. Фокус върху алтернативното решаване на семейни спорове.
3. Доклад относно използването на алтернативни методи за решаване на спорове в България, с фокус върху семейните спорове
 - 3.1. Цели и задачи;
 - 3.2. Изявление на мисията;
 - 3.3. Работна хипотеза;
 - 3.4. Методология;
 - 3.5. Обзор на целевия избор на структура на доклада;
 - 3.6. Очаквани резултати.

II. Съдебно и извънсъдебно (с акцент върху медиацията) решаване на семейни спорове – правна уредба, съдебна практика, статистическа информация

1. Дефиниция и правна уредба на семейни спорове. Съдебно и извънсъдебно разрешаване на семейни спорове:
 - 1.1. За уреждане на отношенията във връзка с раздяла/развод или продължаване с брачен договор. За отношенията между родителите и децата и във връзка с децата (родителски права, издръжка, режим на лични контакти); за имуществените отношения и намиране на по-ефективни механизми на комуникация и вземане на съвместни решения занапред.
2. Национална правна уредба на процедурата по семейна медиация
3. Съдебна практика в решаването на разглежданите типове семейни спорове – анализ на практиката от страната. Постигнати спогодби. Данни за решаването на семейни спорове в условията на COVID-19.

4. Статистически данни относно работата на Районен съд – Русе.
5. Анализ на завършени процедури по извънсъдебно решаване на семейни спорове. Извеждане на предпоставки за постигането на спогодби. Дългосрочно изпълнение на спогодбите. Механизми за изменение на спогодбите, утвърдени като ефективни.

III. Идентифицирани проблеми в съдебното и извънсъдебното (с акцент върху медиацията и завършилите със спогодба процедури) решаване на семейни спорове

1. Съдебна натовареност.
2. Липса на унифицирани национални механизми на проследяване на случаи на родителски спорове след достигането им до съдебна фаза.
3. Продължителност на производствата.
4. Липса на скрининг механизми за идентифициране на домашно насилие в хода на конфликта.
5. Неуредена възможност за ефективно постановяване и изпълнение на спешни привременни мерки, в случаи на (опасност от) ескалация на конфликта. Липса на проследяване (електронни регистри) на използваните привременни мерки и мерки за закрила.
6. Недостатъчна ефективност на т.нар. координационни механизми. Липса на мултидисциплинарни подходи. Усложнения, следствие от извънредната обстановка
7. Липса на единна методология за пренасочване на разглежданите дела към процедури по АРС, вкл. медиация.
8. Липса на разбиране и доверие сред българската общественост по отношение на АРС, в т.ч. процедурата по медиация. Непознаване на наличните възможности за онлайн АРС, вкл. онлайн семейна медиация.
9. Резервираност сред широк кръг представители на експертни общности.
10. Липса на уредба на активна роля на детето в съдебните и извънсъдебните производства по семейни спорове.
11. Занижени изисквания спрямо практикуващите семейна медиация експерти.
12. Липса на медиационни центрове към съдилищата. Перспективата на Районен съд – Русе.

IV. Система от препоръки за по-широко и по-ефективно използване на APC по семейни спорове. Препоръки за подобряване работата на Районен съд – Русе в областта на алтернативните методи за решаване на семейни спорове.

1. Необходими законодателни изменения.

- 1.1. Обединяване на водени успоредно съдебни дела, касаещи една и съща семейна единица;
- 1.2. Въвеждане на скрининг механизми за идентифициране на домашно насилие в хода на семейния конфликт и на други мерки за превенция и третиране на домашното насилие;
- 1.3. Засилване ролята на детето в съдебните и извънсъдебните производства по семейни спорове. Активна роля на детето в медиационната процедура;
- 1.4. Правомощия за привременни мерки;
- 1.5. Координационен механизъм – регламент на вземане на решения, лимитиране на текучеството и „конкурирането“ между експерти. Допълнителна специализация;
- 1.6. По-ефективно мултидисциплинарно експертно участие в решаването на семейните конфликти;
- 1.7. Електронни регистри;
- 1.8. Въвеждането на задължение за информиране на клиента от адвоката за възможностите за медиация и способите за APC;
- 1.9. Включване на държавни институции в свеждане на преимуществата на медиацията и APC до знанието на широката общественост;
- 1.10. В условията на дигитализация на решаването на спорове, ведно с продължителната пандемия – използване на повече онлайн семейна медиация. Ресурсна обезпеченост;
- 1.11. Използване на дигитални решения за гарантиране спазването на режима на лични контакти между деца и родители, неупражняващи родителските права;
- 1.12. Допълнителни квалификации за медиатори. Разширяване полето на необходимите компетенции за водене на семейна медиация.

2. Медиация в изпълнителното производство – възможни решения.
3. Въвеждане на задължителна медиация по определен кръг дела.
4. Районен съд – Русе и алтернативното разрешаване на спорове – локалната перспектива. Изводи за необходимост от:
 - Създаването на дигитален инструмент, който (с особена важност – в условията на COVID-19) да фасилитира онлайн решаването на семейни спорове чрез медиация;
 - Действащ на територията на РС – Русе Център по медиация.

V. Заключение и бележки

I. Резюме на проект „Съдебната реформа под лупа II“, Дейност 1 и доклада по Д1

1. Резюме на постигнатото в рамките на „Съдебната реформа под лупа“

Проект № BG05SFOP001-3.003-0090 „Съдебната реформа под лупа II“ („Проектът“) надгражда изпълнението на проект № BG05SFOP001-3.003-0043 „Съдебна реформа под лупа“, който се реализира от Сдружение „Център Динамика“, Клуб „Отворено общество“ – Русе и Районен съд – Русе през периода 18.02.2019 г. – 18.07.2020 г. И двата проекта се изпълняват с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС, чрез Европейския социален фонд, по процедура BG05SFOP001-3.003 - „Граждански контрол върху реформата в съдебната система“. В рамките на първия проект, в продължение на 17 месеца, организациите зад проекта работиха в посока прилагане на граждански контрол върху реформата в съдебната система и повишаване на прозрачността върху гражданските дела.

След анкетиране на граждани, НПО, бизнес организации и служители на съда, бе изработен механизъм за обратна връзка и оценка на дейността на РС - Русе, ведно с конкретни препоръки за повишаване на гражданското наблюдение върху съда и прозрачността в работата му. Обучени бяха трима граждански наблюдатели, които в периода май 2019 – юни 2020 г. присъстваха на **1086 дела**, свързани с домашно насилие, обществен ред, развод и родителски спорове. В резултат, екипът по проекта изработи, а РС – Русе внедри в ежедневната си работа **практически указания и образци на документи, които да гарантират на гражданите от уязвимите групи ефективен достъп до правосъдие**. Същите са свързани със случаите на домашно насилие и защита на интересите на непълнолетните, вкл. материални. Въз основа на медиен мониторинг, бяха изготвени **медийна стратегия** и предложения за конкретни мерки за популяризиране на дейността на РС - Русе в интерес на гражданите, с цел обективно отразяване на дейността му, подобряване на имиджа му, заздравяване на диалога между съдебната институция и гражданското общество на гр. Русе.

2. „Съдебната реформа под лупа II“ – резюме на цели и основни дейности. Фокус върху алтернативното решаване на семейни спорове.

Целта на настоящия Проект е принос в използването на алтернативни методи за решаване на правни спорове в работата на РС – Русе и улесняване достъпа на гражданите до предоставяне на правосъдие. Проектът предвижда **независим анализ** на съдебната реформа в областта на извънсъдебното решаване на спорове, систематизиране на **добри практики** за засилване на ролята на алтернативните методи за решаване на спорове и изграждането на механизъм, позволяващ **интерактивен и безплатен достъп до потенциални решения при адресирането на семейни спорове** - съдебни и извънсъдебни, и свързаните с това разноски и време. Акцент в резултатите от проектното предложение е създаването на **Център по медиация, опериращ постоянно към РС – Русе**, както и на **дигитален инструмент**, който да **фасилитира отнасянето на спорове към онлайн медиационни процедури**.

Успешната реализация на проекта би довела до промяна на организацията на начина на провеждане на делата по семейни спорове в РС - Русе; увеличаване броя на извънсъдебните споразумения, представляващи форма на граждански контрол върху функциониране на съдебната система; разтоварване на съдебния апарат от делата по семейни спорове.

3. Доклад относно използването на алтернативни методи за решаване на спорове в България, с фокус върху семейните спорове

3.1. Цели и задачи

Основна цел на доклада е чрез него да се систематизира направеният по Дейност 1 от Проекта задълбочен анализ на съдебните процедури, завършили със спогодба, и на конкретните предпоставки за постигнатите спогодби. Тъй като предметът на медиация може да бъде широк: граждански, търговски, трудови, семейни, потребителски, административни спорове, съгласно промените от 2011 г. в Закона за медиацията, транспониращи Директива 2008/52 ЕО на Европейския парламент и на Съвета, **във фокуса на обективирания в доклада анализ са поставени преимуществено семейните спорове**, а именно: за уреждане на отношенията във връзка с раздяла/развод или продължаване с брачен договор; за отношенията между родителите и

децата и във връзка с децата (родителски права, издръжка, режим на виждане, специфични предизвикателства); за имуществените отношения и омиротворяване на комуникацията занаяпред.

Съставянето на доклада е в изпълнение на:

- **Специфична цел № 1** на Проекта – „Повишаване **информираността** на гражданското общество относно съдебните процедури, завършили със спогодба и **насърчаването на използването** на медиацията и алтернативни способи за решаване на семейните спорове“;
- **Специфична цел № 3** на Проекта – „Формулиране и отправяне на **предложения за подобряване на работата на РС – Русе** в областта на алтернативните методи за решаване на спорове“.

3.2. Изявление на мисията

Мисията на настоящото изследване е да предложи обхватен и независим анализ на съдебната реформа в областта на извънсъдебното решаване на спорове, включващ анализирането на съдебните процедури, завършили със спогодба и определянето на **конкретните предпоставки за постигане, респ. непостигане на спогодби**, както и да изведе **система от препоръки с общонационална и с локална насоченост**. Настоящото проучване е в унисон със стратегията на българското законодателство за съдебна реформа в частта ѝ, касаеща цялостното интегриране на алтернативни методи за разрешаване на спорове, включително процедурата по медиация, чрез които ефективно да се достигне до разтоварване на системата и до осъществяване на по-засилен контрол върху съдебната власт от страна на гражданското общество.

3.3. Работна хипотеза

Работната хипотеза, която подлагаме на проверка чрез настоящия доклад, е свързана с определени допускания относно причините за **недостатъчното и неефективното извънсъдебно решаване на семейни спорове**. Цели се същите да бъдат подложени на задълбочен анализ, систематизирани и обвързани с адресираци ги в пълнота препоръки за практически решения.

Една част от предлаганите решения са с национална приложимост, а друга – създадени конкретно за нуждите на РС – Русе (в т.ч. **онлайн инструмент**,

www.eufunds.bg

насочен към решаването на семейни спорове, ведно с постоянно действащ към съда **Център по медиация**).

3.4. Методология

Необходимите статистически данни, върху които опира заключенията си експертният екип, съставил доклада, бяха събрани посредством:

3.4.1. предоставената от статистиците към РС – Русе **подробна статистическа информация** за решаването на изследвания кръг дела за 2019 и 2020 г., ведно с **информацията за работата на съда**, предоставена от подпомагащите проектното изпълнение **съдии**;

3.4.2. събраната по време на **гражданското наблюдение** по проекта „Съдебната реформа под лупа“ информация за граждански дела, разглеждани от РС – Русе през 2019 г.;

3.4.3. **годишните доклади за дейността на съдилищата и таблиците с обобщена статистическа информация за делата**, изготвяни от **Висшия съдебен съвет** на всяко полугодие;

3.4.5. широк анализ на релевантна **съдебна практика** в страната;

3.4.6. **доклади** на съдилища, институции - вкл. тази на българския омбудсман, социални работници, кризисни центрове, експерти от координационни механизми по места, семейни медиатори, юристи, граждански организации, ведно с доклади, съставени в рамките на други проекти, получили финансиране по Оперативна програма „Добро управление“, с оглед амбицията на проектния екип да стъпи върху труда на други експерти, получили подкрепа посредством програмата, и да **надгради** релевантни решения от тяхната експертна проектна работа.

3.5. Обзор на целевия избор на структура на доклада

Целево докладът започва с обзор на релевантната правна уредба, ведно със систематизирането на статистически данни, които осветяват прилагането ѝ на практика. Това е така, тъй като екипът, ангажиран в изследването, е воден от разбирането, че обобщаването относно симптоматични проблеми в решаването на семейни дела трябва да почива върху основата на един **предхождащ задълбочен, представителен и обхванен анализ** на

релевантните материални и процесуални норми. Аналогично, извеждането на препоръки за промени следва да е структурирано при обвързването им с назовани дефинитивно и изчерпателно конкретни проблеми, срещани в практиката по съдебно и извънсъдебно решаване на семейни спорове.

Всичко това детерминира структурата на настоящия доклад, която може да бъде сведена до четири основни тематични ядра, подредени както следва:

правна уредба → практика по съдебно и извънсъдебно решаване на семейни спорове (с фокус върху съдебни процедури, завършили със спогодба) → симптоматични проблеми → система от препоръки.

3.6. Очаквани резултати

Очакваните резултати включват подробното изложение на **симптоматични проблеми в съдебното и извънсъдебното решаване на семейните спорове** и обвързването им със **система от практически препоръки за промяна**, а в допълнение – обосноваването на необходимост от създаването на **дигитален инструмент към РС - Русе**, който (с особена важност - в условията на кризата COVID-19) да фасилитира онлайн решаването на семейни спорове чрез медиация, както и на нуждата от изграждането и пилотирането на **действащ постоянно** на територията на съда **Център по медиация**.

II. Съдебно и извънсъдебно (с акцент върху медиацията и завършилите със спогодба процедури) решаване на семейни спорове – правна уредба, съдебна практика, статистическа информация

1. Дефиниция и правна уредба на семейни спорове. Национална и международноправна уредба. Съдебно и извънсъдебно разрешаване на семейни спорове

1.1. За уреждане на отношенията във връзка с раздяла/развод или продължаване с брачен договор. За отношенията между родителите и децата и във връзка с децата (родителски права, издръжка, режим на лични контакти), за имуществените отношения и намиране на по-ефективни механизми на комуникация и вземане на съвместни решения занапред.

www.eufunds.bg

Понятието „семеен спор“ може да бъде определено като **открито или прикрито разминаване и противоречие между потребностите и интересите на отделни индивиди, съставляващи част или имащи отношение към дадена семейна среда**, изразяващо се в **противопоставяне по отношение на семейноправни въпроси**, включително, но не само в отношенията между отделните членове на семейството, родителската отговорност и право на лични отношения, отвлечане на дете, мерки за закрила на детето, издръжка за деца и бивши партньори, както и други последици от развод или раздяла от имуществен или неимуществен характер.¹ Посочената примерна дефиниция съдържа и петте основни характеристики, развити от Робърт Барън в „Конфликти в организациите“ (“*Conflict in Organizations*“) по отношение на междуличностния конфликт, а именно, както следва: наличието и осъзнаването на **съществуващите противоположни интереси**; убеждението на едната страна, че насрещната такава възнамерява или има потенциала да **навреди на нейните интереси**, подкрепени от **преки действия в тази насока** в хода на текущо взаимодействие между страните.²

Що се касае конкретно **правната уредба на развода**, в действащия Семейен кодекс („СК“), разводът е уреден, на първо място, като такъв **по исков ред** (чл. 49 от СК). При прекратяване на брака по исков ред е налице т.нар. **дълбоко и непоправимо разстройство на брака**, като производството може да започне по инициатива на всеки от съпрузите. Твърденията на съпрузите, че брачната връзка помежду им е окончателно и необратимо изчерпана откъм съдържание; че липсват обич, взаимност, уважение и разбирателство и че каквито и да било усилия за заздравяването на брака не биха довели до положителен резултат, подлежат на доказване от страните и се преценяват от съда съвкупно. Що се касае въпросът за **вината** - ако някой от съпрузите е поискал това, то съдът се произнася и по него. Този въпрос може да бъде от значение във връзка с упражняването на родителските права, ползването на семейното жилище, отмяната на дарения и др.

На второ място, разводът е уреден и като такъв **по взаимно съгласие** (чл. 50 от СК). При прекратяване на брака по този начин страните участват в охранително производство, при което съдът търси единствено лично потвърждение от молителите на тяхното сериозно и непоколебимо съгласие за

¹ Андреева, Л. Социално познание и междуличностно взаимодействие. С., 2007.

² Baron, R. A. (1990). Conflict in Organizations. In K. R. Rurphy & F. E. Saal (Eds.).

прекръпяване на брачната връзка, без да изследва мотивите за същото.

Независимо от избора ред, решението за развод задължително следва да даде отговор на въпросите, съдържащи в разпоредбата на чл. 51, ал. 1 от СК, а именно:

- местоживеенето на децата; упражняването на родителските права; личните отношения на родителите с децата; издръжката на децата; ползването на семейното жилище; издръжката между съпрузите; фамилното име.

Посоченото съдържание на това споразумение е уредено императивно, но страните имат свободата да уговорят и включат в неговите клаузи редица **допълнителни** права и задължения, които също така ще подлежат на одобрение от страна на съда, стига уговореното да не противоречи на императивните норми на закона и добрите нрави.

Следва да изтъкнем следните особености на споразумението по чл. 50 от СК, вкл. по отношение процедурата по медиация (чиято национална и наднационална уредба разглеждаме по-долу), а именно:

- Нуждата от материализиране на **сериозно и непоколебимо съгласие** на съпрузите относно факта на прекръпяване на гражданския брак – сериозността и непоколебимостта на съгласието **не съставляват нова правна квалификация, на която едно волеизявление следва да отговаря**, за да може последното да произведе правно действие. Независимо че законодателят е поставил редица условия за допустимостта на така постигнатото съгласие, не е налице пречка от процесуално или материално естество постигането на „сериозното и непоколебимото съгласие“ да бъде осъществено **в рамките на процедура по медиация**. Именно поради това, навременната намеса на медиатор в процеса способства за достигане на действителните интереси на съпрузите и намирането на решение, работещо и за двете страни. Естествено, постигнатото споразумение следва да инкорпорира воля, спрямо чиято действителност намират приложение общите гражданскоправни постановки относно действителността на даденото волеизявление, а именно последното да не страда от някой от пороците по чл. 27-33 от ЗЗД. Същевременно, споразумението следва да бъде **постигнато и подписано лично от страните**, без правната възможност последното да бъде осъществено по пълномощие. Същото е относимо и

www.eufunds.bg

спрямо непълнолетните съпрузи, които с факта на стъпване в граждански брак се считат за еманципирани и като такива – не се нуждаят от попечителско съдействие за сключване споразумението за развод. Единствено изключение от това правило е възможността споразумението да бъде подписано от особен представител, в случай че един от съпрузите е поставен **под ограничено запрещение**, респ. нуждата от второ волеизявление, паралелно на това на ограничено запрещения, не може да бъде преодоляна. Последното не препятства страните да участват в процедурата по медиация, в присъствието на свои процесуални представители.

- Нуждата от постигане на **съгласие по всички въпроси**, съдържими в разпоредбата на чл. 51, ал. 1 СК. По същество, наличието на съгласие по горепосочените въпроси се явява *conditio sine quo non* за постановяването на съдебно решение за прекратяване на брака. Последното **не следва да бъде тълкувано като ограничаващо и задължаващо страните да постигнат споразумение по всички въпроси** в рамките на процедура по медиация. Напротив, част от задължителните за решаване въпроси могат да бъдат уредени в рамките на процедура по медиация и да бъдат включени в представяното за последващо одобрение от съда споразумение, а друга част от тях – отнесени към съда за решаването им в рамките на спорно производство. Независимо всичко и каквото и споразумение да бъде постигнато между страните, същото ще подлежи на одобрение от съда, в случай че **не противоречи на закона и добрите нрави и защитава най-добрите интереси на децата** (чл. 49, ал. 5 СК). Постигането на това споразумение е императивно определено от законодателя условие за прекратяване на брака по този процесуален ред.
- Необходимостта споразумението да предвижда **разрешения, които да отговарят на най-добрия интерес на детето**. По същество, този елемент от споразумението по чл. 50 от СК осъществява състава на **договор в полза на трето лице**. Независимо от това обаче режимът по чл. 22 от ЗЗД не намира приложение, тъй като приемане или отказ от страна на третото лице не може да се очаква. С оглед на това, семейната медиация следва да включва **изрично поставяне от страна на медиатора** на въпроси относно най-добрите интереси на детето, респ.

как последните конкретно са застъпени от разискваната от страните спогодба. Макар и към момента нормативната рамка да не предвижда изричното спазване на строго определен ред за провеждането на семейна медиация, императивните изисквания на закона налагат **изричното включване на интересите на децата като задължителен реквизит на процедурата.** Същевременно, уговореният режим за упражняване на родителските права и начинът на полагане на родителска грижа спрямо непълнолетните деца от брака подлежат на последващо изменение, в случай че бъде изменена фактичката обстановка и релевантните обстоятелства. Както и при първоначалното споразумение, така и при последващото, родителите могат да се обърнат към медиатор и да отнесат спора към неговото решаване посредством процедура по медиация, преди внасянето му за одобрение от съда, по реда на чл. 127, ал. 1 СК.

Съгласно разпоредбата на чл. 123 от СК, родителските права и задължения се упражняват в интерес на детето **от двамата родители заедно и поотделно.** СК, в своите допълнителни разпоредби, не предвижда правно въвеждане на определение на точния обхват и обем на упражняването на родителски права. Единственото определение от съдебната практика, което е доразвито в теорията и което и до ден днешен не е загубило своето значение, е това, дадено в т. I на **Постановление № 1 от 12.11.1974 г., по гр. д. № 3/1974 г., Пленум на ВС.** Съгласно последното *„Под упражнение на родителските права се разбира тяхното ежедневно осъществяване, както и действията по закрилата, защитата и представителството на децата.“* Изрично е подчертано, че се предоставя само упражнението на правата, защото задълженията на родителя, комуто не се предоставя упражнението на родителските права, се запазват и при развод. Когато родителят е действал сам, той е длъжен **да уведоми другия родител (чл. 123, ал. 1 от СК).** Упражняването на родителските права и задължения се извършва по общо съгласие на родителите. При разногласие те могат да се обърнат към медиатор или да предявят иск пред районния съд по настоящия адрес на детето, който решава спора след изслушване на родителите, а при необходимост - и на детето (чл. 123, ал. 2 от СК). Видно от цитираните норми, законодателят закрепя разбирането, че всеки от родителите самостоятелно е носител на пълния обем от правомощия, присъщи на упражняването на родителските

права, като условие за тяхното упражняване е наличието на съгласие между родителите. В чл. 123 от СК обаче липсва уредба на възможността родителят да се **противопостави** на извършеното без неговото предходно съгласие действие на другия родител. **Липсва и санкция** при подобни хипотези.

В случай че от брака има деца, алтернативата пред преминаващите през развод страни да постигнат спогодба се явява **особено подходяща**, поради възможността чрез него те да уредят един по-гъвкав режим на сътрудничество при полагане на родителски грижи, вкл. да се споразумеят за действието на **т.нар. съвместно упражняване на родителските права**. С особена важност по тези въпроси е **Тълкувателно решение по тълк. дело № 1 / 2016 г. от 03.07.2017 г. на ВКС („ТР“)**.

Съгласно ТР, съвместно упражняване на родителските права може да бъде постановено единствено когато е постигнато **изрично споразумение** за това от двамата родители. Ирелевантно е, от правно гледище, дали между родителите има сключен граждански брак, или не, както и дали тяхното дете е малолетно или непълнолетно.

Родителските права, съобразно очертаното в цитираното тълкувателно решение, имат две основни проявления, а именно **ежедневно осъществявани** и такива, **които защитават основни, дълготрайни интереси детето**:

„Ежедневно осъществяваните права (чрез които се предоставят фактическите грижи на детето, вкл. надзор, защита и контрол) е целесъобразно да се предоставят на родителя, при когото е определено местоживеенето на детето. Упражняване на правата, чрез които се защитават основни, дълготрайни интереси на детето (образование, лечение, управление на имуществото и др., като това включва и представителство и попечителско съдействие), може да се предостави съвместно на двамата родители.“³

Съдът определя **местоживеенето на детето при единия родител**, когато двамата родители не живеят заедно, вкл. в случаите, при които съвместно упражняване на родителските права е допуснато. Също така, родителските права, предоставени за съвместно упражняване, **не водят *per se* до живеене на детето при двамата родители за идентични интервали от време**.

³ ТР по тълк. дело № 1 / 2016 г. от 03.07.2017 г. на ВКС.

Във всички случаи, независимо от споразумението на родителите за съвместно упражняване на родителските права, съдът задължително извършва **преценка на най-добрия интерес на детето** и утвърждава постигнатата спогодба единствено ако е убеден, че детският интерес е изцяло гарантиран.

Впечатление правят все по-честите решения в последното десетилетие, в които съдилищата допускат (в производство по развод по взаимно съгласие, както и в процедура процедура по упражняване на родителски права) одобряването на **спогодби, регламентирани детайлно механизма на съвместно упражняване на родителски права.**

Също така, наблюдава се тенденция съдилищата да одобряват постигнати спогодби, в които родителите са нормирали едноличното и самостоятелно вземане на решения досежно начина на упражняване на родителските права (напр. процедура на избор на учебно заведение, при която при липсата на съгласие се ангажира трето неутрално лице, а едва впоследствие въпросът се отнася към съда).⁴ В някои одобрени от съда спогодби е уговорено дори, че ако двамата родители не могат да постигнат съгласие за избора на учебно заведение на децата, те на първо време следва да **„се съобразяват с предпочитанието на децата“**.⁵

Що се касае месечната издръжка към детето – предвид съвместното упражняване на родителските права (в някои случаи включващо разпределяне на грижите за детето изцяло поравно, като детето пребивава по 15 дни всеки месец при единия родител и 15 – при другия), налице е също практика, при която **съдът одобрява дължимостта и от двамата родители на издръжка, под формата на еднакви по размер парични суми, платими към детето чрез другия родител.**⁶

Одобрената от съда спогодба бива **скрепена с изпълнителна сила**, предвид законната ѝ сила на изпълнително основание, на база на което да бъде издаден впоследствие и изпълнителен лист в производството по чл. 405 от ГПК.

Съвместното упражняване на родителските права работи само при

⁴ Така - Решение 3248/07.08.2017 г. по гр. дело № 9606 по описа за 2017 г. на 33-ти състав на Районен съд – гр. Варна.

⁵ Така – Решение № 1537/16.07.2018 г. по гр. дело № 3104 по описа за 2018 г. на Районен съд – гр. Бургас.

⁶ Така – Решение № 73/23.04.2018 г. по гр. дело № 221 по описа за 2018 г. на Районен съд – гр. Сливница. Тук родителите са постигнали спогодба „всеки един от тях да заплаща месечна издръжка на детето, чрез другия съпруг и законен представител, в размер на 130.00 (сто и тридесет) лева...“

условие, че е възможно постигането на **съгласие** за това и че двамата родители са способни **дългосрочно да си сътрудничат и помагат активно**, да не препятстват поддържането на силна връзка и привързаност между детето и другия родител, да не допускат т.нар. парентификация и пр. В хода на проектния анализ бе изследвана съдебна практика, при която одобреното първоначално съвместно упражняване на родителски права, постигнато чрез спогодба, впоследствие е изменено от съда, като упражняването на родителските права е възложено на единия от родителите, **тъкмо поради липсата на диалог и взаимно уважение между двамата родители, респ. невъзможността за вземане на рационални и охраняващи в пълнота най-добрия интерес на детето съвместни решения занапред.**⁷ Изследвани бяха и казуси, при които постигнатата между двамата родители спогодба за съвместно упражняване на родителските права не е одобрена от съда, тъй като **„при така изразените противоречия и неразбирателство между страните, съдът стига до извода, че няма да е в интерес на общото им дете родителските права да се упражняват съвместно от двамата родители“.**⁸

В обхвата на настоящия анализ попаднаха и **текущи стратегически дела**, водени от граждански организации – напр. от Мрежа за правна помощ към Национална мрежа за децата,⁹ които индикират, че в практиката нерядко се срещат хипотези на **колизия между интересите на упражняващия родителските права и гарантирания от закона свободен личен избор на непълнолетния**. В едно от анализиранияте стратегически дела (към подробна информация за което отпраща по-долу докладът), навършило 14-годишна възраст лице заявява пред фактически разделените си родители категорично и еднозначно **своя личен информиран избор да продължи образованието си в предпочитана от него гимназия в гр. София**. Момчето получава съгласие да продължи образованието си там от бащата, но не и от майката, на която (с протокол за привременни мерки, в рамките на бракоразводно дело, решението по което към днешна дата все още е в процес на обжалване) преди три години

⁷ Така – Решение № 2124/13.12.2013 г. по гр. дело № 5430 по описа за 2013 г. на 13-ти състав на РС – гр. Русе.

⁸ Така – Решение № 241/21.04.2017 г. по гр. дело № 2724 по описа за 2016 г. на Районен съд – гр. Шумен. Съдът посочва, че: *„Смисълът на едно съвместно упражняване на родителски права, според привържениците на тази идея, е в предоставената възможност едновременно и на двамата родители да вземат важни за развитието и възпитанието на детето си решения, която възможност би могла да се прояви при съществуващо разбирателство между родителите.“*

⁹ <https://nmd.bg/mogat-li-nepalnoletnite-sami-da-izbirat-utchebno-zavedenie/>

е постановено упражняването на родителските права. Майката настоява, без възможност за компромис, детето да получи гимназиалното си образование в избрана еднолично от нея професионална гимназия в гр. Пловдив. Башата, напротив, се ангажира да съдейства на непълнолетния с издръжка, която да му осигури възможност безпрепятствено да получава образованието си в столицата. Въпреки това и **против волята и избора на непълнолетния**, момчето е записано от майката в гимназия в гр. Пловдив. Посоченият пример илюстрира честата необходимост намирането на по-ефективни механизми на комуникация и вземане на съвместни решения от родителите, охраняващи най-добрия интерес на детето, да включва **диалогичната триангулация на упражняващия родителските права, другия родител и самото дете.**

2. Национална правна уредба на процедурата по семейна медиация

✓ Закон за медиацията

Законът за медиацията, приет през месец декември 2004 г., („Законът“) и последващо издадената на негово основание **Наредба № 2 от 15 март 2007 г.** за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора, накратко **Наредба по чл. 8 от Закона за медиацията (обн. ДВ, бр. 26 от 27.03.2007г., доп., бр. 29 от 08.04.2011 г.)** – неимоверно заемат основното място в правната уредба на медиацията като цяло и към момента, с изключение на процесуалните закони и Закона за защита на потребителите, тъй като те съдържат почти напълно правната рамка в сферата. Законът, ведно с подзаконовата нормативна уредба, се явяват общи по отношение регулацията на медиацията като алтернативен способ за решаване на конфликти. Последните **не правят конкретна референция, нито предвиждат специфични правила за провеждане на семейна медиация.** Независимо от това, именно чл. 3, ал. 1 на Закона изрично посочва, че предмет на медиация могат да бъдат семейните спорове. С това законодателят включва в приложното поле на медиацията семейните спорове, **без да поставя каквито и да са специфики или изрична регулация** относно начина на провеждане на процедурата при адресирането чрез нея на семеен конфликт. Единствената разпоредба от Закона, която по някакъв начин обръща внимание на

www.eufunds.bg

особеностите, присъщи на семейните спорове, е чл. 7, ал. 3, т. 2, предвиждащ **изрично изключение от поверителния характер на медиационната процедура**, когато следва да се осигури закрилата на интересите на децата или да се предотврати посегателството над физическата или психическата неприкосновеност на определено лице. Действително, цитираната алинея не уточнява, че подобно изключение от поверителния характер на процеса е приложимо относно семейната медиация, но **по естеството си то да намира място именно при решаването на семейни конфликти.**

✓ **Граждански процесуален кодекс**

Следващият нормативен акт, уреждащ семейната медиация, е Гражданският процесуален кодекс („ГПК“) - в Глава 26, „Производство по брачни дела“, застъпващо способите за прекратяване на брака. Медиацията в ГПК е предвидена посредством заложеното **„напътване“ от страна на съда** на страните към решаване на конфликти им посредством медиация или друг способ за доброволно уреждане на спорове, съгласно чл. 321, ал. 2 от ГПК. По същество, така предвиденото задължение касае това **по време на първото заседание по делото** на страните да бъде напомнено от съда за наличието на **медиацията и други алтернативни способи** за постигане на решение. В рамките на именно това първо заседание и след като вече е била осъществена проверка относно редовността на исковата молба, **съдията не действа като медиатор или посредник**. Негова единствена цел е да направи още един, задължителен процесуален опит, спорът да бъде отнесен към разрешаване извън съда. Законодателят мълчи относно другите алтернативни способи за решаване на брачния спор, реферирани в разпоредбата на чл. 321, ал. 2 от ГПК и добавени към *„медиацията“*. Респективно, точният им кръг и спецификите на различните алтернативните способи за решаване на отделните брачни искове подлежи на **разширително тълкуване**. Към тях следва да бъдат отнесени всички способи, които, макар заложен в теорията, не са закрепени в нормативната рамка. Тук следва да отбележим **помирителните производства, производствата по установяване на факти от неутрално лице, преговори**, та дори и **семейното консултиране, като форма на адресиране на брачния конфликт**. Идеята на законодателя по същество е да даде **максимална свобода на страните** да отнесат адресирането на конфликта си на една друга плоскост и посредством друг вид

способи за решение. Същевременно, предвид обстоятелството, че по реда на Глава 26 от ГПК се разглеждат единствено спорове относно исковете за развод, за унищожаване на брака и за установяване на съществуването или несъществуването на брак между страните, заложеното приложение на медиацията е **ограничено единствено до обхвата на така очертаните спорове**. В това прозира идеята на законодателя да насърчи страните по бракораздното производство да направят опит да разрешат спора си чрез помирение. Затова и предвиденото заседание по чл. 321, ал. 2 от ГПК за рефериране към алтернативните способи за решаване на спорове често се дефинира като **помирително такова и задължително за двата вида развод**, разгледани по-горе – по взаимно съгласие и по искане на единия съпруг. Както и в общия случай, така и в процеса по семейна медиация се приема, че времето работи в полза на страните, позволявайки охлаждане и осмисляне на емоциите и пространство за конструктивно обсъждане на решенията им. В случай че страните, благодарение на опита за уреждане на конфликта, преценят, че имат **нужда да спрат съдебното производство** – същото може да бъде преустановено за период **до 6 месеца**, след изтичането на който и в случай че не бъде отправена молба за продължаването му, **бракораздният процес се прекратява**.

✓ Семейен кодекс, Закон за закрила на детето

Макар непредвидена директно в Семейния кодекс („СК“), медиацията намира широко приложение в сферата на развода, уреден в чл. 49 или 50 от СК, разногласията между родителите относно упражняването на родителски права и всякакви други спорове и конфликти, произтичащи и свързани с това. Както и по общия ред, заложен в Закона за медиацията, за да бъде инициирана процедурата по медиация относно семейни въпроси, следва да е налице **съгласие и на двете страни за участие в нея**. При наличието му, страните могат да предприемат процедура, опосредено която да адресират всички конфликтни въпроси - било то относно развода и дължимото споразумение, което да даде отговор на цитираните по-горе **въпроси по чл. 51, ал. 1 от СК**, било то досежно **начина на упражняване на родителските права**, осъществяването на **пътувания извън границата на страната** и всякакви **други конфликтни положения**, които могат да афектират семейната сфера. По-горе бе реферирано към разпоредбата на чл. 123 от СК, съгласно която

www.eufunds.bg

родителските права и задължения се упражняват в интерес на детето от двамата родители заедно и поотделно, като същевременно бе разгледана и необходимостта от **съблюдаване на най-добрите интереси на детето**. Респективно и пренесено на плоскостта на медиацията, последното би означавало, че в рамките на процедурата, медиаторът следва задълбочено да изследва **отделните индивидуални потребности на конкретното дете**, с цел достигане до начини, по които същите могат да бъдат задоволени чрез постигането на едно **балансирано, холистично решение между страните**. Под „*интереси на децата*“ се разбират всестранните интереси на децата по тяхното отглеждане и възпитание: създаване на трудови навици и дисциплина, подготовка за общественополезен труд и изобщо изграждането на всяко дете като съзнателен гражданин. **СК не дава дефиниция на понятието „най-добър интерес на детето“**, който именно следва да бъде основна цел на всяка процедура по семейна медиация. Независимо от това, Законът за закрила на детето, в Параграф 1, т. 5, дефинира „най-добър интерес на детето“ като преценка на: *желанията и чувствата на детето; физическите, психическите и емоционалните потребности на детето; възрастта, пола, миналото и други характеристики на детето; опасността или вредата, която е причинена на детето или има вероятност да му бъде причинена; способността на родителите да се грижат за детето; последиците, които ще настъпят за детето при промяна на обстоятелствата; други обстоятелства, имащи отношение към детето*. Всичко това предполага, че тъкмо подобен анализ на интересите на детето следва да бъде осъществен от медиатора, ангажиран с подпомагането на процеса по намиране на начин за съвместно упражняване на родителските права. Естествено, за осъществяването на последния, водеща е **ролята на самите на родителите** – участници в медиационната процедура.

Гореизложеното кулминира в цитираната по-горе разпоредба на чл. 127, ал. 1 от СК, съгласно която на постигнатото между родителите споразумение относно начина на упражняване на родителските им права (независимо дали с участието на медиатор, или не) може да бъде придадена **изпълнителна сила** и същото да бъде използвано като **изпълнително основание по чл. 404, т. 1 от Гражданския процесуален кодекс**. По същество, най-новата съдебна практика не само допуска, но и постъпателно утвърждава все по-широкото застъпване на съдебното одобряване в рамките на едно охранително

производство на постигнатите спогодби на основание чл. 127 от СК. Последното е извикано за живот от липсата на изрична нормативна уредба спрямо **децата, родени от двойки, които не са сключили граждански брак**, а живеят при режим на съвместно съжителство. С оглед на това, именно процедурата по чл. 127 от СК се явява редът, по който, с оглед преустановяването на фактическите отношения между родителите, се решава статусът на децата и последващата грижа спрямо тях. Като императивно съдържание за одобрението на подобни споразумения от съда следва последните да включват решение относно местожителството на детето, начин на упражняване на родителските права спрямо детето и издръжката. Преценката, която съдът прави, за да одобри последните, аналогично на одобрението по реда на чл. 51, ал. 1 от СК при развода, включва **анализ на съответствието на постигнатото споразумение с императивните норми на закона и добрите нрави**. Следва да бъде отчетено, че макар и развиващо се като едно охранително производство, утвърждаването на спогодбата по чл. 127 от СК предполага анализ от страна на съда на степента, до която постигнатото споразумение може и е в **„най-добър интерес за детето“**. Аналогично и на останалите производства по реда на СК, и тук правомощията на съдията включват правото да изисква по своя преценка становище от компетентната дирекция „Социално подпомагане“. Законодателят не установява задължителни процесуални предпоставки или условия, при наличието на които това правомощие да бъде упражнено.

Като частен случай на последното може да бъде взета и **разпоредбата на чл. 127а от СК**, постановяваща нуждата от намиране на съвместно решение на спорове относно **пътувания извън страната**. Особеността на тази разпоредба е, че последната може да намери приложение и при наличие на **валиден брак**, който не подлежи на прекратяване, и при **съвместно съжителство** от страна на родителите. Законодателят не предвижда изричното препращане или инициране на процедура по медиация за намиране на решение на спора. За мълчаливо препращане към нея обаче можем да съдим от текста на чл. 127а, ал. 2 от СК, съгласно който: *„когато родителите не постигнат съгласие по ал. 1, спорът между тях се решава от районния съд по настоящия адрес на детето.“* Начините, по които родителите ще търсят решение по спора, лежат изцяло в техните лични предпочитания, избор и възможност за диалог. Това предполага

имплицитното залагане на медиацията и всякакви други алтернативни способности за решаване на спорове като средства, предоставени на разположение на страните. Следва да се приеме, че законодателят е заложил възможността за отнасяне на спора към съдебното му решаване едва като последна стъпка.

Макар СК да отделя задълбочено внимание на отношенията на произход и съдебно решаване на споровете, произтичащи от това, законодателят не предвижда изрично препращане / насочване на страните по подобни спорове към отнасянето на тези спорове за решаване чрез медиация. Подобна непълнота в правната уредба обаче **не следва да бъде тълкувана като ограничаваща приложното поле на медиацията в спорове от подобно естество**. Напротив, липсата на разписана нарочна процедура по никакъв начин не се отразява на възможността, при наличието на съгласие от страна на страните, същите да намерят решение на конфликтните въпроси посредством процедура по медиация.

3. Съдебна практика в решаването на разглежданите типове семейни спорове – анализ на практиката от страната. Постигнати спогодби. Данни за решаването на семейни спорове в условията на COVID-19

Направеното по Проекта изследване показва еднозначно, че съдебната спогодба все още е **твърде слабо използван инструмент** на полето на решаването на семейни спорове. Това е видно от докладите за дейността на съдилищата и от таблиците с обобщена статистическа информация за делата, публикувани от ВСС на всяко полугодие и публично достъпни в архива на ВСС.¹⁰ Годишната таблица с обобщена статистика на ВСС за делата на районните съдилища за **2019 г.**, например, показва, че по широк кръг семейни спорове (искове за развод и обявяване недействителност на брака; дела за издръжка, вкл. за изменение на издръжка; искове по СК за прекратяване на осиновяване, вкл. на международно осиновяване; производства по Закона за защита от домашното насилие), **от общо 39 427 дела, едва 1651, или малко над 4%, са прекратени, поради постигната между страните спогодба.**

¹⁰ <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>

ВИДОВЕ ГРАЖДАНСКИ СПОРОВЕ	шифър на реда	останали несвършени дела в началото на отчетния период	ПОСТЪПИЛИ ДЕЛА					общо постъпили дела през отчетния период (к2+к3+к4+к5)	всичко дела за разглеждане /кол. 1 + 6/	СВЪРШЕНИ ДЕЛА /кол. 8 = кол. 9+10+11+12+13/								останали несвършени дела в края на отчетния период	обжалвани дела
			новообразувани	получени по подсъдност	върнати дела за ново разглеждане под нов номер	продължаващи дела под същия номер	ОБЩО			искът уважен изцяло	искът уважен отчасти	искът отхвърлен	прекратени дела		свършени до 3 месеца	свършени от 3 до 6 мес.			
а	б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
ИСКОВЕ ПО СК, ЗЗДН, ЗПС, ЗГР, ЗЗДет., ЗБЖИРБ	0100-1	8260	30739	351	8	69	31167	39427	31075	21367	1755	983	1651	5319	24777	5542	8352	2218	
в.т.ч.Искове за развод и недействителност на брака	0102-1	2396	5475	109	0	16	5600	7996	5621	4241	257	39	26	1058	3875	1531	2375	331	
Искове по СК - развод по взаимно съгласие	0103-1	875	7375	20	0	2	7397	8272	7220	6788	23	12	11	386	6251	953	1052	16	
Искове по СК - издръжка, изменение	0105-1	912	2681	19	2	7	2709	3621	2742	721	706	125	819	371	2192	504	879	433	
Искове по СК - прекратяване на осиновяване, вкл. международно осиновяване (по взаимно съгласие)	0118-1	0	3	0	0	1	4	4	4	4	0	0	0	0	3	1	0	2	
Производства по Закона за защита от домашното насилие	0111-1	671	3655	45	2	6	3708	4379	3612	1243	187	330	74	1778	2853	612	767	516	

Извадка от Обобщена статистическа таблица за дейността на районните съдилища за 2019 г., изготвена от ВСС

Изнесените от ВСС статистически данни за делата на районните съдилища за първото полугодие на 2020 г., на свой ред, показват, че по същия широк кръг семейни спорове, от общо 20 472 дела, едва 586, или под 3%, са прекратени, поради постигната между страните спогодба.

ОТЧЕТ по граждански дела на всички Районни съдилища за I полугодие на 2020 година

ВИДОВЕ ГРАЖДАНСКИ СПОРОВЕ	шифър на реда	останали несвършени дела в началото на отчетния период	ПОСТЪПИЛИ ДЕЛА					общо постъпили дела през отчетния период (к2+к3+к4+к5)	всичко дела за разглеждане /кол. 1 + 6/	СВЪРШЕНИ ДЕЛА /кол. 8 = кол. 9+10+11+12+13/								останали несвършени дела в края на отчетния период	обжалвани дела
			новообразувани	получени по подсъдност	върнати дела за ново разглеждане под нов номер	продължаващи дела под същия номер	ОБЩО			искът уважен изцяло	искът уважен отчасти	искът отхвърлен	прекратени дела		свършени до 3 месеца	свършени от 3 до 6 мес.			
а	б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
ИСКОВЕ ПО СК, ЗЗДН, ЗПС, ЗГР, ЗЗДет., ЗБЖИРБ	0100-1	8 363	11 950	134	2	23	12 109	20 472	10 952	7 268	631	356	586	2 111	7 485	2 250	9 520	764	
в.т.ч.Искове за развод и недействителност на брака	0102-1	2 368	2 025	42	0	5	2 072	4 440	1 927	1 407	89	7	6	418	1 112	484	2 513	113	
Искове по СК - развод по взаимно съгласие	0103-1	1 059	2 684	9	0	1	2 694	3 753	2 395	2 168	14	2	8	203	1 854	444	1 358	10	
Искове по СК - издръжка, изменение	0105-1	874	1 063	7	1	3	1 074	1 948	957	262	248	47	262	138	617	211	991	125	
Искове по СК - прекратяване на осиновяване, вкл. международно осиновяване (по взаимно съгласие)	0118-1	0	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	
Производства по Закона за защита от домашното насилие	0111-1	767	1 541	11	0	6	1 558	2 325	1 388	446	74	147	25	696	956	254	937	201	

Извадка от Обобщена статистическа таблица за дейността на районните съдилища за първото полугодие на 2020 г., изготвена от ВСС

Съгласно данни, събрани от 34 съдилища и 2 медиационни центъра в цялата страна, в рамките на изследване по проект № BG05SFOP001 – 3.0003 – 0079 – С01 - „Правен балансър – онлайн достъп до правосъдие“, финансиран по ОПДУ, броят на спогодбите в производството по развод е, както следва: за

www.eufunds.bg

Проект № BG05SFOP001-3.003-0090, „Съдебната реформа под луна II“, която се реализира с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС, чрез Европейския социален фонд

2016 г. – 11 (**1,2%** от общия брой дела в тази материя), за 2017 г. – отново 11 (**1,2%** от общия брой дела в тази материя), а за 2018 г. - 4 (**0,5 %** от общия брой дела в тази материя).

Цитираното изследване свидетелства, че при споровете относно упражняването на родителските права, през 2016 г. са образувани 431 дела, през 2017 – 484 дела, а през 2018 – 600 дела. От посочените дела за 2016 г. са решени с влязъл в сила съдебен акт 163 дела, за 2017 г., този брой е 218, а за 2018 – 258 дела. Прекратени са съответно: за 2016 – 95, за 2017 – 129, а за 2018 – 159 дела. За разлика от случаите на развод по исков ред, тук като че ли преимуществено се предоставя на съда да уреди отношенията между страните.

Същевременно, в рамките на гражданското наблюдение, извършено по проект „Съдебната реформа под лупа“, от новопостъпилите в РС – Русе граждански дела за 2019 г., наброяващи 888, гражданските наблюдатели по проекта са проследили 706 дела, т.е. **79,5 %** от отчетените като новопостъпили граждански дела в РС Русе. Данните от това широко наблюдение върху граждански дела, с акцент върху семейните спорове, **потвърждават** обстоятелството, че понастоящем твърде малка част от семейните спорове завършват със спогодба.

Месец	Искове по СК - разводни	Други искове по СК -	ЗЗДН	ЗЗДискр.	ОБЩО	Разгледани в срок	Непроведени	Спрени
							спогодба	определение
Май 2019	21	33	16	-	70	70	1	4
Юни 2019	29	39	13	-	81	81	3	2
Юли 2019	33	38	11	-	82	82	8	6
Август 2019	14	34	6	-	54	54	1	5
Септември 2019	40	43	8	1	92	92	7	5
Октомври 2019	67	47	16	1	131	131	6	5
Ноември 2019	46	46	14	1	107	107	3	5
Декември 2019	36	41	12	-	89	89	7	3
Януари 2020	29	43	10	-	82	82	8	3
Февруари 2020	40	54	9	-	103	103	3	3
Март 2020 (до 13.03)	21	18	9		48	48	-	1

Данни от извършеното в рамките на проекта „Съдебната реформа под лупа“ гражданско наблюдение

Цитираната по-горе статистика кореспондира в пълнота и с изнесената от статистиците на РС – Русе информация, в хода на анализа по настоящия Проект. Участващите в Дейност 1 от Проекта съдии от РС – Русе, на свой ред, идентифицират редица фактори, предпоставящи наличието на твърде ограничен обем съдебни спогодби, сред които:

а) **ескалацията на семейния конфликт към момента на адресирането му към съда** - тогава отношенията между страните често вече са **силно неприязнени**, комуникацията е изцяло нарушена или неефективна, у страните липсва воля за търсене на конструктивен диалог и компромиси;

б) **непознаване на преимуществата на доброволното решаване на спора** – вкл. възможността чрез него страните заедно да намерят решения на широк кръг от въпроси, по които съдът не дължи произнасяне, да регламентират механизми на комуникация, последващо взаимно вземане на решения и пр.;

в) **неизползването на процедура по медиация**, която да спомогне за рационализирането на диалога на участващите в семеен конфликт.

Както частно към общо следва да бъде съотнесен към проблема, описан в б. в), този за **липсата** на множество места в страната, вкл. конкретно на територията на област Русе, на медиатори, медиационни центрове и организации, които да имат широка разпознаваемост сред гражданското общество. Ангажираните в Проекта съдии споделят, че нерядко – в случаи, когато преминаващите през процедура по развод страни имат желанието да потърсят съдействие от медиатор за постигане на спогодба – страните не разполагат, а впоследствие не успяват да се сдобият с изчерпателна информация **към кого конкретно да се обърнат**.

4. Статистически данни относно работата на Районен съд – Русе

Идентифицираните в този доклад проблеми и относими към същите решения се базират и върху статистическите данни, които бяха предоставени на проектния екип от РС – Русе. Данните за дела по статистически кодове 0101-0105 и 0116 за 2019 и 2020 г. са визуализирани в представената по-долу таблица.

С цел яснота, следва да бъде уточнено, че съгласно приетата от ВСС

номенклатура на статистически кодове по граждански дела, представените в изнесената по-долу статистика кодове се отнасят към, както следва:

- 0101 – **Искове по СК - имуществени отношения между съпрузи** (чл.29, ал.1-3, чл.30 СК и др.);
- 0102 – **Искове за развод и недействителност на брака** (чл. 318 СК);
- 0103 – **Искове по СК - развод по взаимно съгласие** (чл. 50 СК);
- 0104 – **Други искове по СК - отношения между родители и деца;** изменение на мерки относно упражняване на родителски права; лични отношения с близки и др. (чл 51, ал. 4 СК и чл. 59, ал. 9 СК; чл. 123 - чл.127 (без ал. 1) СК; чл. 127а СК, чл. 128 СК; чл. 137 СК);
- 0105 – **Искове по СК - издръжка, изменение** (чл. 139 и сл. СК);
- 0116 – **Утвърждаване на споразумение за родителски права** (чл. 127, ал. 1 СК).

Година	Код на дело	Несвършени дела в началото на периода	Постъпили дела	Всичко дела за разглеждане	Общо свършени дела	Свършени с акт по същество	Прекратени по спогодба	Прекратени по други причини	Свършени в срок до 3 месеца	Свършени в срок над 3 месеца	Брой проведени открити съдебни заседания	Останали несвършени дела в края на периода
2019	0101	3	4	7	6	4	0	2	4	2	6	1
	0102	66	174	240	200	160	0	40	166	34	222	40
	0103	12	229	241	229	209	0	20	223	6	244	12
	0104	58	139	197	142	91	29	22	109	33	214	55
	0105	35	112	147	113	78	27	8	107	6	138	34
	0116	1	25	26	24	20	2	2	23	1	26	2
	Общо:	175	683	858	714	562	58	94	632	82	850	144
2020	0101	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0
	0102	40	143	183	133	110	0	23	106	27	174	50
	0103	12	184	196	183	172	0	11	173	10	193	13
	0104	55	113	168	116	72	13	31	74	42	155	52
	0105	34	88	122	96	64	21	11	85	11	115	26
	0116	2	16	18	17	15	1	1	17	0	17	1
	Общо:	144	544	688	546	433	36	77	456	90	655	142

Данни за разгледани от РС Русе дела по статистически кодове 0101-0105 и 0116 за 2019 и 2020 г.

www.eufunds.bg

Проект № BG05SFOP001-3.003-0090, „Съдебната реформа под лупа II“, който се реализира с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС, чрез Европейския социален фонд

Изнесените данни са от полза за проектния екип както с информацията, която съдържат (показваща **големия брой производства** по анализирания кръг граждански дела, **времеемкостта** на значителна част от производствата, респ. съдебната натовареност на съдиите от РС - Русе), **така и с информацията, която не съдържат** (при колко от споровете казусът е бил рефериран към **медиационна процедура**, колко от споровете се водят паралелно **между едни и същи страни**, дали и кои конкретно **други институции** са били ангажирани в интевенирането за решаване на семейния конфликт и др.).

5. Анализ на завършени процедури по извънсъдебно решаване на семейни спорове. Извеждане на предпоставки за постигането на спогодби. Дългосрочно изпълнение на спогодбите. Механизми за изменение на спогодбите, утвърдени като ефективни

Проведеният анализ извежда следните **предпоставки** за постигане на **ефективна, справедлива и устойчива медиационна спогодба по семеен спор**, а именно:

Липса на насилие. Категорично, при наличие на насилие, под каквато и да е форма, упражнявано от една от страните спрямо другата, процедурата се явява **абсолютно неприложима**.

Липса на страх у някого у страните. Макар и да не е налице физическо или психологическо насилие, възможно е едната страна **субективно да възприема другата като по-силна**, по-властна, изявяваща по-добре своите позиции пред медиатора и пр., което да поражда страх от встъпването в преговори и да повлияе негативно на процедурата, вкл. да я направи неприложима. Ключова тук е ролята на водещия процедурата медиатор.

Ефективна комуникация и емоционална зрялост. Възможността за ефективна комуникация е „абсолютна процесуална предпоставка“ за провеждането на процедура по медиация. Естествено, нереалистично е да се очаква от страните създаването на климат на преговори, в който изцяло липсват взаимни нападки и позиционност, но все пак е нужно да има практическа възможност за конструктивен диалог. Въобще, необходимо е страните да достигнат до **субективно отношение към конфликта, което се**

простира отвъд желанието за война с другия, за отмъщение и пр. И тук, ключова е ролята на медиатора, който следва да полага проактивни усилия в посока рационализиране на диалога.

Отчитане на нуждите на детето. Необходимо е процедурата да обезпечи отчитането на гласа, волята, предпочитанията, краткосрочните и дългосрочните интереси на детето, ведно с механизмите на взимане на решения относно същите от родителите (и детето) и пр. Страните следва да съзнават и невъзможността съдът да постанови режим, който да урежда адресирането на най-добрите интереси на детето в пълнота, респ. отговорността пред самите тях за същото.

Познаване на съответния способ за АРС. Преди встъпване в преговаряне по същество, следва страните да бъдат запознати основно с процедурата (принципи, етапи, роля на страните, роля на медиатора и пр.), така щото същите да разполагат с реалистични цели и очаквания.

Наличието на медиационен център в сградата на съда, към който страните лесно да бъдат препратени. Безспорни са преимуществата на функционирането на медиационен център към съда, към медиация в който последният да може да напъти страните. Същото спестява на страните стрес, време, логистични неудобства, намалява наличното у тях отнапред недоверие в процедурата и пр.

III. Идентифицирани проблеми в съдебното и извънсъдебното (с акцент върху медиацията) решаване на семейни спорове

1. Съдебна натовареност

Направеният в процеса на проектната работа анализ потвърждава ноторния проблем за **свръхнатовареност на съдебните състави**. Като причинител на този проблем бихме посочили липсата на практика в посока **обединяване на съдебните дела, касаещи една и съща семейна единица**. Понастоящем се работи „на парче“, като в системата на съдилищата се администрират множество различни производства, касаещи различни аспекти от семейноправния режим. Така напр. се води самостоятелен процес единствено за издръжка, отделен процес за родителски права, гледат се отделно дела за насилие по ЗЗДН и т.н. Това предпоставя възможността за

perpetuum mobile семейни конфликти, обхващащи поредица от дела и обуславящи **както претовареност на съдебните състави, така и тежка ескалация на семейния спор, с особено негативни последици върху децата**. Така, въпреки че семейните спорове (напр. по чл. 49 от СК и чл. 127 от СК), както от първоинстанционния съд, така и от въззивна инстанция, траят средно приблизително 3 месеца, по данни от годишните доклади на съдилищата, последното не обуславя редуцирането на съдебната натовареност.

Тук следва да се отчита и обстоятелството, че един семеен конфликт нерядко е основа за възникването на **поредица от дела**. Съдиите, ангажирани в настоящото проектно изпълнение, споделят, че има родителски конфликти, които се „конвертират“ в **поредица от съдебни производства и мултиплицират** (поради липсата на сила на пресъдено нещо) **в продължение на години**, до навършване на пълнолетие от детето, с което взаимната враждебност е подхранвана с години, в ущърб на детето и неговите нужди от балансирана връзка с двамата родители. Подобни войни между членове на семейни единици на няколко съдебни фронта, зад която прозира **амбиция за конфликтност заради самата конфликтност**, влекат големи деловодни разноски за страните (адвокатски възнаграждения, държавни такси), които **иначе** биха могли да бъдат **инвестирани в грижи за детето**. Тези производства също така ангажират прекомерно съдиите, допринасяйки за **хроничната съдебна натовареност**, за която свидетелстват данните от Системата за изчисляване на натовареността на съдилищата (СИНС), поддържана от ВСС и анализирана, съобразно разпоредбата на чл. 30, ал. 5, т. 12 от Закона за съдебната власт (ЗСВ).¹¹ С други думи, **цялото общество понася тежестта на нерешените родителски конфликти**.

2. Липса на унифицирани национални механизми на проследяване на случаи на родителски спорове след достигането им до съдебна фаза

Понастоящем съдилищата на национално ниво водят **статистика единствено за броя на родителските спорове, постъпили в съответния съд**. Неясно обаче остава каква е съдбата на тези конфликти – така напр. какъв процент от тях приключват със съдебна спогодба, какъв процент

¹¹ <http://www.vss.justice.bg/root/f/upload/27/Analiz-sadilishta-2019.pdf> - Анализ на натовареността на съдилищата през 2019 г., приет от СК на ВСС (последният изготвен такъв към момента на съставянето на настоящия доклад).

решения биват обжалвани, в колкото от казусите се съобщава за сигнали за домашно насилие или друг вид психически тормоз и т.н. Липсата на национални механизми за проследяване на родителските спорове след достигането им до съдебна фаза **пречи на идентифицирането на конкретни проблемни сфери, върху които следва да се работи мултидисциплинарно.** Невъзможно остава също изработването на стратегия за справянето с тях за по-дълъг период от време. Липсата на проследимост на казусите води и до **невъзможност за обективна оценка на качеството на работа на институциите,** ангажирани в разрешаването на семейните конфликти. Под внимание следва да се вземе предвид още обстоятелството, че често пъти – в хипотези на тежко ескалирал конфликт – родителите избират като тактика **периодически да сезират различни институции и служби, с цел поддържането „в активно състояние“ на семейния конфликт.** Последното, на собствено основание, нерядко е индиция за **психопатология и/или насилнически характеристики** при някоя от страните. Липсващият у нас системен подход към семейните отношения касае специално и **семейните конфликти в развитие.** Не е налице механизъм на действие, посредством който успешно да бъде проследявана динамиката на родителски спорове, отнасяни **многократно** към съда и/ли други институции. Аналогично, както е изложено по-долу, не съществуват **електронни регистри, в които да са систематизирани предприетите стъпки на институционална намеса** (напр. привременни мерки) – с **хронология, посочване на ангажирани експерти, оценка ефективността на мярката, поле с препоръки на експерта и др.**

3. Продължителност на производствата

Макар анализираната в хода на проектното изпълнение информация да сочи, че семейните дела у нас **се разглеждат сравнително бързо** (приблизително до 3 месеца пред инстанция - считано от образуване на делото), **състоянието на семеен конфликт може да продължи с години,** при съответните тежки последици върху психическото и емоционалното развитие и върху благосъстоянието на детето. При забавянето на разрешаването на конфликт, при който има насилие (неидентифицирано от сезирания орган, поради липсата на мултидисциплинарна работа със семейната единица и на скрининг механизми за насилие), децата в продължение на години могат да се намират в една агресивна и несигурна среда. В твърде много подобни случаи

това довежда до **превръщането впоследствие на детето в агресор** и затварянето му в порочен кръг на насилие.

Действително, следва да се изтъкне, че в немалка част от изследваните казуси, в рамките на съдебния процес се ангажира паралелно мултидисциплинарно сътрудничество между различни институции (местни социални служби, психолози, преподаватели от образователното заведение на детето) или ангажирането на т.нар. координационен механизъм (разгледан по-долу). **Тази експертна интервенция обаче често се оказва недостатъчно ефективна на практика**, поради причините, изложени в т. vi.

4. Липса на скрининг механизми за идентифициране на домашно насилие в хода на конфликта

В много от семейните спорове, зад обвиненията в родителско отчуждение всъщност се крие **насилие, за което не се говори**. В Р България, криминализирането на домашното насилие, под формата на отегчаващо обстоятелство за отделни видове престъпни деяния, се осъществи едва през 2019 г., като нормативната уредба у нас продължава да изостава от утвърдените в Европа стандарти. Подчертаваме, че страната често става обект на сериозна **критика** от Европейската комисия и по различни контролни и мониторингови механизми по конвенции на ООН в областта на правата на човека, относно своите **неефективни усилия** в посока предотвратяване и справяне с домашно насилие, ведно с **непълноценната грижа за жертвите** на същото. Видно от разпилените в различните институции данни (които продължават да **не се събират чрез комплексна статистика**, поради липсващи координирани усилия и обмен на данни между различни институции), случаите на домашно насилие **нарастват**. Така според данни на МВР, през периода 1 март 2018 г. – 1 март 2019 г. на телефон 112 са постъпили 22 983 сигнала за домашно насилие; за периода 1 март 2019 г. – 1 март 2020 г. – 26 567, или средно по 73 на ден, а в първите два месеца след въвеждането на противоепидемичните мерки от 13 март 2020 г. сигналите са достигнали до **средно 80 на ден**.¹² Данните касаят единствено сигнали, подадени на телефон 112, като същевременно **в автоматизираните фондове**

¹² <http://bcnl.org/news/promeni-v-zakona-za-zashtita-ot-domashnoto-nasilie-neobhodima-reforma-no-neizpalnena-do-kray.html> - Изнесените по-горе данни са цитирани от Българския център за нестопанско право, така както същите са изнесени от министъра на вътрешните работи по време на парламентарен контрол през 2020 г.

на МВР и понастоящем продължава да не се събира статистическа информация за случаи на домашно насилие.¹³ Според проведено национално представително изследване на тема „Насилието в България“ от 2019 г., осъществено по възлагане на Министерството на труда и социалната политика, в партньорство с Агенцията за социално подпомагане, **три четвърти от всички случаи** на насилие, случили се през същата година, са именно **домашно насилие**, а за 56,6% от анкетираните най-тежката ситуация на насилие, която някога са преживявали, е била в домашна среда.¹⁴

Събраната от настоящия проектен екип информация показва, че понякога семейният спор се развива по „адвокатски сценарии“ - чрез серия от обвинения по ЗЗДН, които маскират домогванията на единия родител да монополизира детето и да упражнява еднолично власт над същото, като същевременно „дискредитират“ други сигнали, при които действително домашно насилие е налице. Двата проблема – и използването на заповедта за защита от домашно насилие по ЗЗДН като инструмент за негативно психологическо въздействие върху другия родител, и огромният проблем с домашното насилие в семействата у нас - остават **неадресирани ефективно** от българската държава. На нуждата от **скрининг механизми за установяване на насилие** категорично не се дава отговор по ефективен начин чрез използваните понастоящем от съдилищата у нас доклади на социални работници. Тези доклади имат касателство към формални въпроси, които не отразяват практическите нужди на децата. Често в докладите **липсва достатъчно подробно изложение на предпоставилите заключенията на експертите обстоятелства**, които са били обследвани, като липсва също мотивировка на избора за изследване точно на тези обстоятелства и пренебрегването на други. Същевременно, наличието на насилие не се търси и чрез достатъчно ангажирана работа с децата. В голяма част от съдилищата в България **т.нар. „сини стаи“ към момента не са изградени**. Респ., на много места все още **липсва подобна базисна инфраструктурна обезпеченост**, която да осигурява участието на деца в процеса в една щадяща и адаптирана към потребностите и психическата зрелост на същите среда, както и установяването на психологически контакт с тях, който несъмнено би предпоставил ефективното и задълбочено изследване на въпросите за насилие

¹³ <https://bgfundforwomen.org/bg/2020/04/09/mvr-vse-oshte-ne-subira-statistika-za-domashnoto-nasilie/>

¹⁴ <https://nmd.bg/izgotven-edoklad-ot-provedeno-natsionalno-predstavitelno-izsledvane-na-tema-vnasiliето-v-balgariya/>

в семейството. Също, както е посочено по-долу, в работата на т.нар. координационни механизми, **поради голямото текучество и „конкурирането“ на експерти, между интервениращия орган и детето не успява да бъде изградена връзка на доверие**, която да стимулира споделяне от страна на детето за действителната обстановка в семейната среда. Нуждата от по-ефективна уредба на превенцията и справянето с домашно насилие у нас е видна и от изготвения от Министерство на правосъдието Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, чието обществено обсъждане бе през януари 2021 г. и който анализираме по-долу.¹⁵

5. Неуредена възможност за ефективно постановяване и изпълнение на спешни привременни мерки, в случаи на (опасност от) ескалация на конфликта. Липса на проследяване (електронни регистри) на използваните привременни мерки и мерки за закрила

Понастоящем, привременни мерки се ползват в рамките на процедурата по развод или при производство за издръжка и упражняване на родителски права, като мерките могат да се постановяват **строго по конкретните въпроси, с които е сезиран съдът**. Съдът се произнася в рамките на заседанието, в което е отправена молбата за привременни мерки, освен ако е нужно да се събират допълнителни доказателства, като в този случай ново заседание се насрочва в двуседмичен срок. Ако обстоятелствата се изменят, съдът - по молба на единия от родителите, по искане на дирекция „Социално подпомагане“ или служебно - може да **измени** постановените по-рано мерки и да определи нови.

Настоящият проектен анализ обаче показва, че не е уредена хипотезата, при която липсват постановени привременни мерки или е насрочено заседание за евентуалното им постановяване, или вече е налице фиксиран набор от мерки, а родителският конфликт **спонтанно ескалира**, респ. възниква спешната необходимост от експертна намеса, въз основа на **спешни привременни мерки**. Както бе индикирано по-горе, не е налице възможност (посредством онлайн механизъм – напр. чрез справка в нарочен електронен регистър), при „встъпване“ на приходящия експерт в работата със семейната единица, **той бързо и изчерпателно да се запознае, по данни за лицата от**

¹⁵ <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5774> – Линк към Портала за обществени консултации, поддържан от Министерски съвет, в който е достъпен предложеният ЗИД на ЗЗДН.

семейството, с хронологията на използваните привременни мерки и мерки за закрила, нито със заключенията, препоръките и пр. на другите експерти, ангажирани до момента в адресирането на семейния спор.

6. Недостатъчна ефективност на т.нар. координационни механизми. Липса на мултидисциплинарни подходи. Усложнения, следствие от извънредната обстановка

От 2010 г., на територията на Р България оперират т.нар. координационни механизми за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция, изграден от органи за закрила. При сигнал, получен от ДСП/ОЗД, ДАЗД или МВР, се осъществява проверка от социален работник, съотв. изготвя се доклад. На база заключението в доклада, възможно е да се изгради т.нар. **мултидисциплинарен екип от експерти на местно ниво**. Мултидисциплинарният екип следва, в началото на своята интервенция, сам да си зададе единна стратегическа цел, за постигането на която самостоятелно да изготви съвместен план за действие, с разписани конкретни задачи и срокове.

Настоящото изследване показва обаче, че **не е предвиден регламент на фиксиране на конкретни правомощия за всяко експертно звено** от мислимите конфигурации на мултидисциплинарни екипи. Не е налице също регламентирана унифицирана последователност от действия при нужда от спешно постановяване и изпълнение на привременни мерки. Всички тези празноти водят до **практическа невъзможност** за постановяване и гарантиране изпълнението на привременни мерки, респ. до застрашаване живота, здравето и най-добрите интереси на детето в случай на ескалирал тежко семеен спор, наличие на насилие и пр.

Освен това, у нас **не действат ефективни процедури за постигане на консенсус и вземане на компромисни експертни решения по оперативни въпроси**, възникващи в практиката на мултидисциплинарните екипи по работа със семейните единици. Както бе индикирано, настоящото изследване сочи, че nerядко деца в нужда от подобна закрила изграждат трудно преодолими психологически бариери, тъй като присъствието и текуещтoто на множество експерти им **пречат да изградят връзка на доверие и искрен диалог със същите**.

www.eufunds.bg

Описаното по-горе важи с особена сила в извънредната обстановка, следствие от COVID-19. Както свидетелства Докладът за дейността на омбудсмана за 2020 г.,¹⁶ налице е вълна от жалби до институцията на омбудсмана от родители, които не могат да осъществяват срещи с детето си, както и вкл. молби, подадени от родители, при които е определено местоживеенето на детето, но те смятат, че **осъществяването на лични контакти** в този период **би изложило здравето на детето на риск**. Въведените ограничения водят до промяна в обичайния начин на живот на децата и на техните родители и влияят **силно негативно върху личните отношения между децата и неотглеждания родител**. При проверки на място през 2020 г се констатира чест случаи на нарушено право на деца да поддържат лични отношения с родителя, при когото не живеят. Както отбелязват от институцията на обществения закрилник, в хода на пандемията (чийто край и понастоящем остава необозрим) категорично се задълбочават много от конфликтите между родители, по отношение на изпълнение на режима на лични отношения. Така например, някои от отглеждатите родители **отказват да изпълнят режима** на лични отношения и **осуetyават срещите на детето с другия родител**, аргументирайки се формално с извънредното положение и със защитата на здравето на детето. Българският омбудсман многократно отбелязва, че мерките в извънредното положение не лишават децата и родителите от изпълняване на режима на лични отношения и не освобождават органите за закрила на децата от предприемане на проактивни действия.

7. Липса на единна методология за пренасочване на разглежданите дела към процедури по АРС, вкл. медиация

Популяризирането на способите за АРС може да стане не само чрез препращане от страна на съдията, разпределен да разглежда съответното дело, но и чрез **проактивните усилия на адвокатурата**. У нас липсва задължение за информиране на клиента от адвоката за възможностите за медиация и способите за АРС, а същевременно то би довело до значително намаляване на времето и разходите на клиента, от една страна, както и до по-бързо решаване на спора и възстановяване на засегнатите от него права, от друга. Подобно задължение липсва и за **държавните институции, чието участие** в текущите

¹⁶ <https://www.ombudsman.bg/reports/>

усилия за популяризиране на медиацията и АРС сред широката общественост, в контекста на съдебната реформа, е **твърде номинално**.

8. Липса на разбиране и доверие сред българската общественост по отношение на АРС, в т.ч. процедурата по медиация. Непознаване на наличните възможности за онлайн АРС, вкл. онлайн семейна медиация

Видно от осъществения по проекта анализ, голяма част от обществеността не е запозната в дълбочина с алтернативните способи за разрешаване на конфликти, част от които е и медиацията. Липсва ефективност на използваните информационни кампании. Същите не свеждат по атрактивен, достъпен и разбираем начин до достатъчно голяма част от обществеността информация за ползите, респ. негативите от прибягването до съд или избирането на алтернативен прием за решаване на спорове, **така щото гражданите да изградят достатъчно доверие в медиационната процедура и другите способи за АРС.**

Провеждането на **онлайн АРС, вкл. онлайн семейна медиация**, в изключително актуално понастоящем, предвид тежката криза в международен и национален план, следствие от пандемията COVID-19, както и предвид усилията за дигитализация на съдебните производства, в контекста на текущата съдебна реформа. Въпреки това, практиката показва, че провеждането на онлайн медиации у нас обаче все още продължава да е изключителна рядкост.

9. Резервираност сред широк кръг представители на експертни общности

Неминуемо, отвъд столицата и няколко областни града, все още е налице резервираност към медиацията от страна на редица експертни общности, сред които най-силно подобна резервираност се наблюдава при адвокатурата. Предвид перспективите за въвеждане на задължителна медиация в страната, очаква се „съпротивата“ към процедурата сред адвокатите в страната да намалее, като тези експерти инкорпорират в предлаганите от тях услуги **съдействие в процедура по медиация, съдействие в изготвянето на прелиминарно и окончателно медиационно споразумение и др.** В тази връзка, проекти като настоящия се явяват ключови

в усилията за комуникиране към адвокатите на посланието, че **процесуалните представители разполагат с възможност за активна роля в процедурата по семейна медиация.**

10. Липса на уредба на активна роля на детето в съдебните и извънсъдебните производства по семейни спорове

Детето, въпреки че е пряко засегнато от всеки процес, свързан с решаване на спор относно упражняване на родителските права, на практика остава страничен наблюдател на родителския конфликт, като неговата действителна воля остава **необследвана, нечута и неразбрана в пълнота, респ. неприоритизирана.** Тъкмо действителните нужди и чувства на детето, ако същите бъдат анализирани и сведени до родителите в хода на решаването на семейния спор (за което процедурата по медиация е особено подходяща) биха предпоставили това родителите да се освободят от антагонизма на спора и да фокусират усилията си върху изграждането на решения за осигуряване на стабилна среда за развитието на детето. Понастоящем обаче подобни решения не се прилагат на практика.

11. Занижени изисквания спрямо практикуващите семейна медиация експерти

Друг ключов проблем се явяват твърде ниските нормативни изисквания спрямо практикуващите семейна медиация експерти. Към настоящия момент **липсва адекватен контрол върху качеството** на извършваните от медиаторите процедури и в този смисъл е наложително въвеждането на качество на медиационната услуга, с **нарочна диференциация** относно процедурата по **семейна медиация.** Предвид обстоятелството, че тепърва в гражданското общество се изгражда култура на медиране на семейните спорове, отнасянето на конфликта към медиатор, който не е развил нужните практически умения, се явява особено **демотивиращо за страните и вредно за публичния образ** на процедурата.

12. Липса на медиационни центрове към съдилищата. Перспективата на Районен съд – Русе

Недостатъчният брой медиационни центрове към съдилищата се явява

www.eufunds.bg

една от основните причини за неизползването на медиация. За пример - участващите в настоящия проект съдии от РС – Русе индикират, че насочването на страните към медиация се оказва **практически безрезултатно**, тъй като към съда не действа медиационен център, а в района на гр. Русе липсват **достатъчно разпознаваеми сред обществеността медиатори и медиационни организации**. Както бе описано по-горе, страните все още твърде рядко постигат съгласие спорът да бъде рефериран към решаване чрез онлайн медиация.

IV. Система от препоръки за по-широко и по-ефективно използване на АРС по семейни спорове. Препоръки за подобряване работата на Районен съд – Русе в областта на алтернативните методи за решаване на семейни спорове.

1. Необходими законодателни изменения

1.1. Обединяване на водени успоредно съдебни дела, касаещи една и съща семейна единица.

Описаната по-горе картина на „конвертиране“ на семейната конфликтност в множество по численост съдебни процедури извиква необходимостта от въвеждане на **комплексен подход** при решаване на семейни спорове. Подобен подход би бил налице, ако **се създадат механизми за обединяване на водени успоредно съдебни дела**, които касаят **една и съща семейна единица**.

Ценно е да посочим, че медиационната процедура се явява особено подходяща за адресиране на доминиращото в отношенията на страните желание за конфликтност заради самата конфликтност, тъй като съвместното създаване от спорещите на споразумение неминуемо би **рационализирано диалога** между страните. В този ред на мисли, проектният екип **подкрепя** идеята за **законодателни изменения**, в посока пилотиране на **задължителна първа медиационна среща по семейни спорове**. Считаме, че опитът на страните да медиират спора следва да **предхожда всякакво разглеждане на**

www.eufunds.bg

същия в съдебна зала (при диференциране на хипотези, в които не е резонно да се провежда медиация, напр. когато е налице насилие – както бе посочено в част II, т. v по-горе).

1.2. Въвеждане на скрининг механизми за идентифициране на домашно насилие в хода на семейния конфликт и на други мерки за превенция и третиране на домашното насилие

Цитираните по-горе тревожни данни за домашното насилие у нас показват необходимостта от спешно въвеждане на ефективни мерки, включително и чрез промени в нормативната уредба, с които да се предотвратяват случаите на домашно насилие и да се осигурява по-ефективна защита на пострадалите. Настоящият проектен екип оценява като **положителни** идеите, заложи в Проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие от януари 2021 г., а именно:

- **разширяване на кръга на лицата, пострадали от домашно насилие, които могат да търсят защита по реда на ЗЗДН;**

- **увеличаване на мерките за защита от домашното насилие, които могат да се налагат от компетентните органи;**

- **разширяване на кръга на лицата, които могат да инициират образуване на производство пред съда по издаване на заповед за защита;**

- **създаване на национален орган за координация, мониторинг и оценка на политиките и мерките за предотвратяване на домашното насилие;**

- **създаване на координационен механизъм за защита на лицата, претърпели домашно насилие;**

- **създаване на онлайн база данни и регулярно събиране на статистически информация за домашно насилие, при мултиинституционално сътрудничество;**

- **регламентиране на програми за превенция и защита и на специализирани услуги, осигуряващи закрила от периода на извършване на домашното насилие до пълното възстановяване на пострадалите и социалното им включване в обществото;**

- насочване на лица, извършили домашно насилие, към **специализирана програма за преодоляване на агресията;**

- оптимизиране и усъвършенстване на **съдебното производство** за налагане на мерки за защита от домашното насилие в посока на **бързина, ефективно правоприлагане и създаване на гаранции за защита на интереса на пострадалите лица;**

- въвеждане на **легални дефиниции** на понятията „**икономическо насилие**“, „**психическо насилие**“ и „**фактическо съжителство на съпружески начала**“, с цел регламентиране на закрила от всички форми на домашното насилие;

- изменения в разпоредбите Наказателния кодекс, криминализиращи изрично домашното насилие (вкл. **изнасилването в брака и всички форми на икономическо и психическо домашно насилие**).

Същевременно, необходимо е да се предвидят и допълнителни изменения, сред които:

- **по-широко участие на НПО** в предвидената **Национална комисия за превенция и защита от домашното насилие;**

- **по-широка легална дефиниция на понятието „фактическо съжителство“** за целите на ЗЗДН, която да не е дискриминационна на основата на пол или сексуална ориентация;

- за изнасилване да се счита и **сексуален акт, извършен при липса на индикация за съгласие от страна на жертвата**, а не само в случаи на упражнена сила, принуда, заплашване или лишаване от възможност за отбрана; изнасилването да включва **повече форми на сексуален контакт**, а не единствено тясно тълкуваното „съвкупление“;

- процедури, чрез които да се осъществява **по-ефективен и обхвaten скрининг** за домашно насилие в различни производства, вкл. съдебни такива. Необходимо е скрининг механизмите да обемат **целия спектър на т.нар. семейна поливиктимизация (“family polyvictimization”)** – в т. ч. **малтретиране и пренебрегване на деца, насилие от страна на интимни партньори и насилие над възрастни членове на семейството.**¹⁷

¹⁷ Ko Ling Chan, Qiqi Chen, Mengtong Chen, Camilla K. M. Lo, и Lu Yu. “Screening for Multiple Types of Family Violence: Development and Validation of the Family Polyvictimization Screen” - Front Public Health, 2019 г.

1.3. Засилване ролята на детето в съдебните и извънсъдебните производства по семейни спорове. Активна роля на детето в медиационната процедура.

С оглед осигуряването на родителски отношения, които в най-голяма степен благоприятстват изграждането на стабилна среда за развитието на детето, следва да се предвидят законодателни изменения, нормиращи една **по-силно изразена роля на детето в производства за упражняване на родителски права**. Що се касае конкретно процедурата по медиация – в други юрисдикции, където медиацията се ползва активно, в практиката са се наложили два основни подхода за постигане на активно участие на детето. Единият включва **засилване ролята и активността на самия медиатор**. При него, медиаторът следва да се превърне в **своеобразен проводник на детския интерес** и негов охранител. При втория подход, **на самото дете е давана гласност**, посредством включването му в процедурата по медиация. Това обичайно се постига чрез провеждане на индивидуални срещи между медиатора и детето, в рамките на които се спазват всички принципи на процеса, като детето избира какво и колко от споделеното да бъде сведено до двамата родители. На практика, получава се **своеобразна совалкова медиация**, при която временно процедурата се свежда до провеждането на поредица от индивидуални срещи с детето и общи такива с двете страни.

Считаме за удачно **и двата подхода** да бъдат **застъпени**, като медиаторът прави оперативен избор на някой от тях след предварителна оценка на особеностите на конкретния казус, възрастта и психо-физиологическата зрялост на детето и др.

1.4. Правомощия за привременни мерки.

Считаме, че е необходимо както да се дадат изрични нарочни **правомощия на конкретен административен орган** за издаване на спешни, кратковременни мерки за закрила, така и паралелно да се регламентира един по-широк кръг от правомощия на социалните работници, така щото последните да търсят **съдействието на държавен или частен съдебен изпълнител**.

1.5. Координационен механизъм – регламент на вземане на решения,

лимитиране на тежестта и „конкурирането“ между експерти.
Допълнителна специализация.

Описаните по-горе проблеми очертават нуждата от **по-детайлизирана регламентация** на вземането на **решения** от експерти на координационни механизми и от **ограничаване на възможността** с едно дете да работят **твърде много експерти**, с оглед необходимостта то да изгради връзка на доверие с интервениращия орган. Също, ценно е да се въведе система за повишаване специализацията на ангажираните в координационни механизми експерти.

В изследвани чуждестранни юрисдикции (Великобритания, Канада, САЩ), на експертите, които работят в мултидисциплинарни екипи, се предоставят **задължителни периодични обучения както по отношение оказваната грижа** (гарантиране най-добрия интерес на детето, поднасяне на информация, обясняване на поднесената информация на детето и проследяване на неговата интерпретация, конфиденциалност, съобразяване с нуждите и предпочитанията на детето и др.), **така и по отношение на ефективното мултидисциплинарно сътрудничество** (превенция и справяне с конфликти с други професионалисти от екипа, навременно вземане на оперативни решения в името на най-добрия интерес на детето). Проектният екип счита, че подобна целева системна работа с експерти за повишаване на квалификацията и пълноценното им сътрудничество е необходима и у нас.

1.6. По-ефективно мултидисциплинарно експертно участие в решаването на семейните конфликти.

В хода на всяко едно съдебно производство и последващите изпълнителни такива по привеждането в изпълнение на съдебните решения удачно е да бъдат **ангажирани допълнителни експерт-консултанти**, съдействащи на родителите в повишаването на разбирането им за това как техният междуличностен конфликт се отразява на интересите на децата. Необходимо е да се създадат законови предпоставки за широкото използване на медиация в решаването на родителски конфликти.

1.7. Електронни регистри.

Удачно е също да бъде изграден и поддържан **Единен електронен**

www.eufunds.bg

регистър на привременните мерки, в който, при въвеждане на данни на детето, да се визуализира изреждане на всички постановени и действащи / действали привременни мерки, мерки за закрила и пр. - с цел **проследимост** и улесняване на системния подход на указващите последваща помощ експерти и органи.

1.8. Въвеждането на задължение за информиране на клиента от адвоката за възможностите за медиация и способите за АРС.

Подобно решение се е доказало като работещо в чуждестранни юрисдикции, в които гражданското общество слабо е познавало процедурата по медиация. Предвид обстоятелството, че способите за АРС вече не са екзотика у нас, а все по-активно намират своето **централно място в юридическия „мейнстрийм“**, резонно е на ангажираните от страните адвокати да бъде вменено задължението да предоставят на клиентите си обща информация за възможностите за алтернативно решаване на спора, вкл. за медиационната процедура. С други думи, прийомите за АРС се превръщат в стандартен начин на решаване на спорове у нас и е дошло време **правилата на етичната българска адвокатура да отразят тази промяна.**

1.9. Включване на държавни институции в свеждане на преимуществата на медиацията и АРС до знанието на широката общественост.

Проектният екип счита, че е удачно служителите в определени държавни органи да бъдат обучавани, в контекста на текущата съдебна реформа, да предоставят на гражданите и юридическите лица допълнителна информация относно тези способности, отношенията помежду им, времетраенето и монетарните аспекти на всяко производство, възприетото на европейско равнище разбиране за най-добър детски интерес и др., с особен акцент върху **медиацията**. От друга страна, усилията на държавата следва да бъдат насочени и към **работа с адвокатурата по места**, там където все още не съществува разбиране у адвокатските общности (пример за това неминуемо е гр. Русе) досежно неизбежността на по-широкото използване на медиация по семейни спорове в близко бъдеще и ключовата роля на процесуалния представител в медиационните процедури.

1.10. В условията на дигитализация на решаването на спорове, ведно с продължителната пандемия – използване на повече онлайн семейна медиация. Ресурсна обезпеченост.

Както се посочва в т. 1.11. по-долу, нуждите на информационното общество, ведно с пречките пред „аналоговото правосъдие“, поставени от глобалната пандемия COVID-19, обуславят **спешната необходимост от дигитализация** в решаването на спорове у нас, в т.ч. необходимост от обезпечаване на възможност за участие в онлайн медиация по семейни спорове.

1.11. Използване на дигитални решения за гарантиране спазването на режима на лични контакти между деца и родители, неупражняващи родителските права.

В реферирания по-горе Доклад за дейността на омбудсмана за 2020 г., общественят закрилник свидетелства, че в извънредната обстановка, следствие от COVID-19, се наблюдават все по-чести случаи на нарушено право на деца да поддържат лични отношения с родителя, при когото не живеят. Омбудсманът изразява позиция, че усилията на институциите, към които се обръщат родителите, трябва да бъдат насочени към търсене и постигане на **баланс** между правата на детето и правата на родителя, от една страна, а от друга - ограниченията, въведени в условията на извънредна обстановка. Ролята на социалните работници е изключително важна, тъй като те не само трябва да приложат закона, но и **да се намесят активно, за да могат спорещите родители да постигнат компромисни решения** и здравето на детето да не бъде поставено под заплаха. Всеки случай на родителски конфликт носи своите специфични характеристики и подходът на социалните работници към спорещите родители следва да бъде индивидуален. Алтернативни решения трябва да бъдат съобразени с конкретната ситуация и най-вече ситуацията на детето, въввлечено в конфликта. Социалните работници с особено внимание следва да дават насоки на родителите и **да използват възможностите на онлайн комуникацията**, както и всички други възможни ресурси за продължаване на социалната работа с тях и децата им.

1.12. Допълнителни квалификации за медиатори. Разширяване полето на необходимите компетенции за водене на семейна медиация.

Към настоящия момент **липсва адекватен контрол върху качеството** на извършваните от медиаторите процедури и в този смисъл е важно въвеждането на качество на тази услуга. **Стандартът за качество** може да бъде установен с подзаконов нормативен акт – **инструкция на министъра на правосъдието**, който може да укаже кои са добрите практики при осъществяването на медиационни производства, и по какъв начин стандартизирано следва да бъдат провеждани те. Въвеждането на такъв единен стандарт за медиатори ще доведе до **предвидимост и прозрачност** на процедурите, което би довело до по-голямата им приложимост на практика. Едновременно с това би следвало да бъде въведено и **задължение за надграждащо обучение (/задължение за периодични надграждащи обучения)** на медиаторите под формата на курсове за разрешаване на конфликти, добри практики при провеждане на медиация и т.н. Тези обучения ще се отразят благоприятно върху качеството на медиационното производство и на способите за АРС и ще доведат до още по-голяма бързина в извънсъдебното решаване на спорове.

Същото е застъпено и във всяка от трите изготвени дотук версии на **Националния план за възстановяване и устойчивост на Р България**, с който страната ни представя своите приоритети за разходване на средства по Механизма за възстановяване и устойчивост, част от елемента „Следващо поколение ЕС“ (2021-2024 г.) от Плана за възстановяване на Европа.¹⁸ В цитираните програмни документи е застъпена промяна на „*начина, по който ще се подбират медиатори към центровете, за да се осигурява качеството на провежданите медиации*“, посредством **допълнително обучение за тези медиатори**. Предвиждат се съответни промени в Закона за съдебната власт, Правилника за администрацията на съдилищата, ведно със създаването на **Наредба за устройството на центровете за медиация към съдилищата и Наредба за подбор и контрол върху дейността на медиаторите в центровете за медиация към съдилищата**. Предвидени са и нарочни промени в Класификатора на длъжностите в администрацията на съдилищата.

¹⁸ <https://www.nextgeneration.bg/>

2. Медиация в изпълнителното производство – възможни решения

Разгледаните по-горе практически проблеми, свързани с изпълнението на решения по семейни спорове, поставят въпроса дали и доколко медиацията има своето място в рамките на **изпълнителното производство**. И докато досега „медиация“ и „изпълнително производство“ най-често фигурираха заедно в дискурс единствено относно практическите гаранции за изпълнителната сила на медиационното споразумение, то все по-често в правната доктрина у нас и в Европа¹⁹, особено с оглед законодателни решения около транспонирането на Директива (ЕС) 2019/1023 на Европейския парламент и на Съвета,²⁰ е застъпен въпросът за **медиацията като самостоятелна факултативна фаза на изпълнително производство** в определен кръг хипотези. Фаза, чрез която в изпълнителния процес да бъдат насърчени **преговори между взискателя/ите (вкл. и други кредитори) и длъжника, в присъствието на трето неутрално лице – медиатор**, така щото да се намерят **пресечна точка и баланс** между интересите на взискателя и текущите и последващи практически възможности на длъжника. Считаме това за особено актуално, предвид продължаващата втора календарна година криза, следствие от пандемията COVID-19; текущото транспониране на цитираната по-горе Директива (ЕС) 2019/1023; декларираната воля на големи политически сили у нас и на българския омбудсман за приемане на адекватна законова уредба на т.нар. личен фалит и др. въпроси, свързани с неплатежоспособността на физически лица. Медиационната процедура е полезна за постигане на съгласие за един **гъвкав и балансиран погасителен план, за работещо спрямо особеностите на конкретния казус разсрочване и отсрочване на задълженията, за реорганизация на изпълнението**²¹ и др., ето защо настоящият доклад обособява медиацията в изпълнителното производство като самостоятелно тематично звено.

3. Въвеждане на задължителна медиация по определен кръг дела

¹⁹ **Szczekocki, P.** „Mediation and Enforcement Proceedings”, Университет на Мария Кюри-Склодовска, 2018 - <https://journals.umcs.pl/sil/article/viewFile/7058/pdf>

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1023&from=FR>

²¹ <https://news.lex.bg/%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%B5-%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD-%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%BB/>

Въвеждането на т.нар. задължителна медиация (т.е. задължителна първа среща на страните с медиатор) по определен кръг дела е застъпено във всяка от трите представени на българската общественост дотук версии на **Националния план за възстановяване и устойчивост на Р България**, респ. е припознато от българската държава като **национален приоритет в сферата на съдебната реформа**. Същото е резултат от все по-широк консенсус относно необходимостта от подобни промени, видно от публичните дискусии и представените пред МС становища, съпровождащи изготвените от българската държава работни версии на Националния план.²²

Заложените в Националния план законодателни промени целят да доведат до **задължение за страните по някои граждански и търговски дела да участват в първа среща за провеждане на медиация** (с което българската държава **цели да реципира италианския модел на функциониране на т.нар. задължителна медиация**). Предвиждат се изменения в Гражданския процесуален кодекс и в Закона за медиацията, които да регламентират тази задължителна медиация, вкл. нейното провеждане в съдебни центрове към съдилищата.

Отвън Националния план, категоричната ангажираност на българската държава относно въвеждането на описаната по-горе т.нар. задължителна медиация е проведена и чрез **Концепцията за въвеждането на задължителна съдебна медиация** по граждански и търговски дела,²³ в чиято подкрепа **единодушно гласува Съдийската колегия на ВСС през м. февруари 2021 г.** Концепцията предвижда до края на 2021 г., в четири пилотни съдилища (в гр. София, Варна, Пазарджик и Перник) да се въведе задължителна медиация по някои видове дела (**развод; делба; спорове за промяна на мерките, свързани с родителската отговорност и личните отношения с бабата и дядото**; спорове между съсобственици или във връзка с отношенията в етажната собственост; разпределяне на ползването на съсобствена вещ), а най-късно **в началото на 2023 г. - и във всички останали 24 окръжни съдебни района, в т.ч. в РС - Русе**. Предвиждат се редица **стимули и санкции за страните във връзка с медиацията**. Застъпено е още тези, които се възползват от медиация, да плащат държавна такса в намален размер, а онези, които откажат – да поемат изцяло разноските по

²² <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5572>

²³ https://www.bgmediation.com/wp-content/uploads/2021/03/Kontseptsiya-za-zadalzhitelna-mediatsiya_proekt_29.01.2021-1.pdf

делата до последната съдебна инстанция.

4. Районен съд – Русе и алтернативното разрешаване на спорове – локалната перспектива. Изводи за необходимост от:

- Създаването на **дигитален инструмент**, който (с особена важимост – в условията на COVID-19) да фасилитира онлайн решаването на семейни спорове чрез медиация

В условията на продължаващата вече втора година пандемия, на преден план стои **необходимостта от бърза и обхватна дигитализация** на множество сфери от обществения живот, в това число правосъдието. Тенденцията в това направление е положителна, като се имплементират все повече дигитални решения. Така например, след началото на пандемията, редица съдилища в страната въведоха възможност за провеждане на **онлайн съдебни заседания при производство по развод по взаимно съгласие**, по реда на чл. 50 от СК. Въпреки положителната тенденция обаче, видно е, че темповете и обхвата на дигитализация в правосъдието у нас все още далеч не доближават равнищата на дигитализация в другите държави-членки на ЕС, нито отговарят на съвременните нужди на българското общество. Това е и причината дигитализацията да е в основата на всяка от предложените дотук три работни версии на **Националния план за възстановяване и устойчивост на Р България**,²⁴ а основните **критики** към Националния план да касаят тъкмо наличието на **недостатъчно обхватна дигитализация**.²⁵

Предвид гореизложеното, считаме, че създаването на един **дигитален инструмент (онлайн платформа) към РС - Русе**, който да фасилитира бесплатно и достъпно онлайн решаването на семейни спорове чрез медиация, би способствал за по-широкото разпространение на процедурата сред по-голям кръг български граждани. Според настоящия проектен екип, **добрата ресурсна обезпеченост** за провеждане на медиация, включваща подобен безплатен и удобен дигитален инструмент, категорично **би стимулирала страните** по семеен спор да опитат отнасянето му към медиация, особено в условията на пандемия. Проектният екип счита, че дигиталният инструмент

²⁴ <https://www.nextgeneration.bg>

²⁵ <https://move.bg/plan-recovery> - Коалиция “За зелен рестарт”, в която влизат организациите MOVE.BG, WWF България, Грийнпийс България и Институт Кръгова Икономика посочват, че „българският план, представен от правителството, не защитава в цялост амбицията на Европа за изграждане на зелено и дигитално бъдеще.“

към РС - Русе **не следва да се ограничава единствено до предоставяне на ресурс за дистанционно провеждане на медиация**, а да предлага повече функционалности, сред които включително, но не само: информиране за прогнозното времетраене и разноси на съдебните и извънсъдебни способности за решение на определени типове казуси, видеа с разяснения досежно целите, структурата и преимуществата на медиационната процедура и др. В този ред на мисли, удачно е проектният екип да потърси **начини за надграждане и усъвършенстване на вече наличен дигитален инструмент**, какъвто се пада напр. системата „Правен балансър“,²⁶ а не конструирането от нула на съвършено нова платформа.

- Действащ на територията на РС – Русе **Център по медиация**

Както бе посочено по-горе, всяка изработените дотук версии на Националния план за възстановяване и устойчивост предвиждат въвеждането на задължителна съдебна медиация в производствата по определен кръг граждански и търговски дела, като средство за насърчаване на използването на алтернативни способности за разрешаване на спорове, намаляване на товареността на съдилищата и повишаване на ефективността в сферата на гражданското и търговското правораздаване. Реализацията на същото е застъпена (в работната версия на Националния план от м. април 2021 г., т.е. най-актуалната към момента такава) в две фази: (i) **въвеждане на задължителна съдебна медиация в пилотни съдилища**, в които вече има функциониращи центрове за съдебна медиация (в градовете София, Варна, Пазарджик и Перник) и (ii) **създаване на 15 нови центъра по медиация към окръжните съдилища, в които няма такива, и разширяване на вече съществуващите 9 центъра, извън пилотните съдилища**. Предвижда се и въвеждане на задължителната медиация във всички окръжни съдебни райони в България, като общият планиран ресурс е 1.5 млн. лв., с период на изпълнение 2021- 2023 г. Както бе описано по-горе, въвеждането на подобна задължителна медиация е проведено и чрез **Концепцията за въвеждането на задължителна съдебна медиация по граждански и търговски дела**, в подкрепа на която **единодушно гласува Съдийската колегия на ВСС през м. февруари 2021 г.**

²⁶ <http://www.balancer.legalsp.eu/>

Неминуемо, огромен плюс за РС – Русе ще бъде да **посрещне тези промени с вече положени основи на функциониращ медиационен център**, по примера на гр. София, Варна, Пазарджик, Перник и др., вкл. с налично **вече пилотирано дигитално решение за онлайн медиация**, в сравнение с хипотеза, при която в следващите месеци РС – Русе бездейства и остава сред съдилищата, на които ще се налага в идните години тепърва да „догонват“ предстоящите институционални промени в съдебната система и да стартират от нула с изграждането на център по медиация. Ето защо настоящият проектен екип счита за необходимо при РС – Русе **в кратки срокове да бъде стартиран и пилотиран Център по медиация**.

V. Заключение бележки

Настоящият доклад предлага обхватен и независим анализ на съдебната реформа в областта на извънсъдебното решаване на спорове, включващ анализирането на съдебни процедури, завършили със спогодба и определянето на **конкретните предпоставки за постигане, респ. непостигане на спогодби** по семейноправни спорове. Докладът излага и редица актуални въпроси, свързани с възможностите за по-широко използване на медиация у нас. Същевременно, изследването извежда комплексна **система от препоръки (вкл. за законодателни изменения)** с общонационална и с локална насоченост, **като вкл. мотивира интегрирането на две от тях (дигитална платформа, Център по медиация при РС - Русе) в проектните дейности**, чието реализиране е предвидено в рамките на проекта „Съдебната реформа под лупа II“. Нещо повече, докладът илюстрира **пълното съответствие между изведената система от препоръки и визията на българската държава за законодателна реформа** в съдебната система – анализирайки актуални програмни документи като Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (януари 2021 г.), Националния план за възстановяване и устойчивост (вкл. версията от април 2021 г.), Концепцията за въвеждането на задължителна съдебна медиация по граждански и търговски дела и др.